

СӘРУАР

(1980 ж., «Жалын» баспасы)

АДАМ БІР КЕЙДЕ...

Адам бір кейде сарқылған сынды,

Сезімнен дағы, ойдан да.

Денеңде тұтас салқын қан сынды,

Ақпайтын судай сайларда.

Адам бір кейде суалған сынды
Шуағынан да, нұрдан да.
Денеңді жайлап мұң алған сынды,
Малынып санаң мұнарға.

Адам бір кейде жалыққан сынды
Жақсы үміттен де, қиялдан.
Үміттің көзі қарыққан сынды
Қарай да қарай ұялған.

Адам бір кейде жабыққан сынды
Думанынан да, тойынан.
Ұтылған сынды, әрі ұтқан сынды
Баянсыз шақтан байыған.

Ал кейде,
                  кенет Аплатон сынды
Аяғы Жерде тұрғанда,
Сезімі – сәуле,
                  ақылы – таң сынды
Сәулелерімен салады түрен,
Болмыстық тылсым – Тыңдарға.

ӘЖЕМІЗДІҢ АЙТҚАНЫ

Бәріміздің әжемiз бәрімізге бүй деген
- Күннің нұрын, құлыным, пейіліңе құй, - деген.
Бәріміздің әжемiз бәрімізге бүй деген:
- Жақсылардың ақылын зейініңе құй, - деген.

Бәріміздің әжеміз бәрімізге бүй деген:

- Ілім қуу, қарағым, құдық қазу инемен,

Бәріміздің әжеміз бәрімізге бүй деген:

- Адамшылық, қарағым, адамзатқа сый, - деген.

Бәріміздің әжеміз айтқан бізге ортақ гәп,

Біреуімізге кешірек, біреуімізге ерте аздап.

Елдің қамын ойлаған, Жердің қамын ойлаған,

Әжемізді сыйласақ,

Қалай ғана ел азбақ,

Қалай ғана жер тозбақ?!

АҚ КӨЙЛЕК

Қаладан маған әкелген көкем ақ көйлек,

Жұп-жұқа сәтен, өзіме ғана шақ көйлек.

Ойлайтын едім, дәл мұндай мата жоқ қой деп,

Киер ем күнде...

Ауылда әттең, көп той жоқ.

Түймесі қандай, тігісі қандай жап-жатық,

Қақпақша жаға қондырған сырма зер қатып.

Айтқа бір кидім, тойға бір кидім... анада,

Мектепке киіп барамын күзде – ең бақыт.

Көйлегім менің көңілімдей аппақ қылаусыз,

Жамауы да жоқ, жасауы да жоқ құраусыз.

Ызадан бірде жарылып кете жаздадым,

Киіп апты інім, қияңқы неме, сұраусыз.

Көйлегім менің өзіме ғана өлшенген,
Киер ем күнде ұяламын тек, жеңешемнен.
Үйде адам жоқта барамын айна алдына
Бозбала болып қалдым-ау деймін, сенсең мен!

Алтыншы біткен,
Жетінші класс баласы
Бозбала болса, бар оған кімнің таласы.
Көршінің қызы көз астыменен қарайды
Көйлегім шығар көз жауын алған шамасы.

...Жазды күн еді.

Жағалай қонған көлді ауыл,
Шаңқай түс еді, аңызға соққан талма бір.
Қаңырық түтеп, шаңғытып келген – шөпшіміз.
Алдыға шай кеп, ала бергенде сәл дамыл.

Шар ете қалды жер ошақ жақтан жеңешем,
Тағы бір әйел,

тағы бір дауыс ересен.

Жамырай шығып «ойбай да ойбай» деп қалды.

Деп қалды-дағы сең соққандай боп тоқталды.

— Қайда әлгі құрық?

Қайда әлгі сырық? — дегенше,

Қара жер төсін қақ жарып шыққан еменше,

Шуда да шуда, буда да буда түтіні

Қаратпай бетті сатырлап жанған селеуше,

Үйіріліп соғып,

ирелең қаққан айдаһар,

Табаны - жерде, кекілін - көкте ойната,

Жұтарын жұтып, жұтпасын сілкіп демімен,
Бір үйірім құйын жолының бәрін жайрата.

Қап-қара бұлттай қанаты келіп тигенде,
Жүгіріп шықтым жүрегім соғып үйден де.
Жеңешем маған айқайлап қалды бір демде,
- Белдеуге кірді... көйлегіңді де ілгем де...

- Көйлегім! - дедім кеудемді жүрек бір тепті,
- Көйлегім! - дедім маңайдан терім бұрқ етті.
- Көйлегім менің, ақ сәтен аппақ көйлегім,
Қап-қара топас құйынмен қалай бір кетті?

Көйлегім менің көңілімдей аппақ қылаусыз,
Көйлегім менің жамаусыз әлі құраусыз.
Көйлегім таза, көңілімдей аппақ мүлкімді,
Жоғалтам қалай, жіберем қалай сұраусыз?!

Қара бет құйын құлдилап төмен жөңкіліп,
Соңынан мен де өшкенше өкпем еңтігіп,
Жеткізбей маған көңілімдей аппақ көйлегім
Бозбала болдым.

Балалық көңілім мертігіп...

АЛАТАУ БӨКТЕРІ

Алатау бөктері –

Толған алма ағаш.

Алатау көктемі –

Ылғи қарбалас.

Алатау бұлағы –
Бұйра, бұла су.
Алатау шынары –
Шыңға бір асу.

Алатау нөсері –
Наркескен найзағай.
Шалғын өседі –
Судырлап, ғажап-ай...

Самалы еседі,
Сергек желпініп.
Сау желіп көшеді
Бұлттары жөңкіліп.

Маңғаз шыңдардың
Мақпал шапаны.
Мойыл нулары
Ойға батады.

Ойға батады
Алып тұлғамен.
Тулап жатады
Сулар жылғамен.

Шыңдары мәңгілік
Асқақ ақ отау.
Сұлулық сандығы –
Алатау, Алатау!

БАЛА ЕДІК БІЗ

Бала едік біз елде өскен.
Жар жағалап көл кешкен.
Тұлымымызды күн сүйіп,
Тұсауымызды жел кескен.
Соғыстан кейін шыр етіп,
Өркенбіз өртең жерге өскен.
Тың көтерген жыл трактор
Тіркемесіне мінгескен,
Бала едік біз елде өскен.

Бала едік біз елде өскен,
Қой жайып қырат, дөң кешкен.
Жаңбырда жазда қойы ығып,
Заматта жазым сел кешкен.
Ғарышты адам айналған,
Асқанда біздер он бестен.
Қиялымыздың тұсауын –
Ғасырлық ғажап сол кескен,
Бала едік біз елде өскен.

Бала едік біз елде өскен,
Шалғын мен сортаң, сор кешкен.
Тағдырымыздың еншісі
Тыныштық болса сол, - дескен.
Тірліктің басқа талқысы
Тай-құлын, тәйірі, қолда өскен.
Жетпісімен ғасырдың,
Осындай оймен тілдескен,

Бала едік біз елде өскен.

Он жеті жасқа толғанда,
Далаға қарай ынтығып,
Қалаға қарай жол кешкен,
Бала едік біз елде өскен.

Бала едік біз елде өскен,
Тағдырдан тәлкек көрместен
Заманмен еркін тілдескен
Қоғамыменен бірге өскен,
Уақытпен сыры үндескен
Бала едік біз елде өскен.

БОЗША ТАЛ

Табанында тесік өкпе тозса қар,
Жазғытұрым жылайды екен бозша тал.
Жаңбыры жоқ көк аспанға телміріп,
Сағымы жоқ көкжиекке көз сатар.

Алты ай қыстан қақ тілініп қабығы,
Дің – өзектен білеуленіп тамыры,
Белін бұрап бозша талдың өтеді
Атан жығар азулы жел әмірі.

Бұтақтары күрт сынадай күлдіреп,
Қабықтары көк етіндей үлбіреп,
Жылап тұрып жасар сонда бозша тал –
Тірлік – тыныс, тірлік – қимыл, тірлік – еп.

Бұл – Өліара.

Бұл бір мысал – қас қағым,
Содан кейін иіп берер аспаның.
Көкжиекке дала күрмеп көк сағым,
Бозша талдың көрерсің бүр ашқанын.

Беу, Махаббат.

бозша талың болайық,
Өліарана – сынауына шыдайық.
Тал екеш тал жылап тұрып күрессе,
Күресейік –
Махаббатқа лайық!

БІР БӨЛМЕДЕ

Бір аға ақын үйінде,
Төрінде Ғабдол Сланов.
Бір-екі ақын бүйірде,
Сыбанып сөзге сұранып.

Көңілді бір сәт үй-іші
Кернеген әзіл сөз екен.
Ақындар әбден тынысы
Кеңейіп алған кез екен.

...Бір кезде асау жыр кетті,
Толқынын төгіп, лақтырып.
Жаңағы дуды, дүрмекті

Су сепкен өрттей сап қылып.

Жарықтық, жырдың қуаты-ай,
Жарықтық, сөздің сиқыры-ай,
Төрт қабырғаға құп-құйттай
Қалайша сыйып тұр бұлай.

- Жыр үшін, - деді аға ақын,
Орнынан Ғабдол тік тұрды.
Желпіп бір жырдың қанаты
Биіктік сырын ұқтырды.

Сонда мен жырдың – жалынның
Қызуы шарпып шоқтандым,
Мейірімі, нұры тәңірдің
Осы емес пе екен деп қалдым.

Жырдан соң бәрі жымда-жырт,
Шала сөз, тынды шала дау.
Өзімен-өзі мына жұрт
Есікке сонда қарады-ау.

«Бұл бала кім ед, төрлей ғой», -
Дегенде Ғабдол Сланов,
Жырды мен келіп бөлгендей
Қарадым жерге ұялып.

Тұрып мен сонда есікте,
Кірердей жерге қысылғам,
Аяғын шешпей мешітке
Кеткендей еніп мұсылман.

* * *

Екі ауылдың ортасы жалғыз төбе,
Өзен бойы көк құрақ, жалбыз, беде.
Жасақ ертпей жанына, жыңғылдардың
Жықпылымен келмейсің жалғыз неге?

Жалғыз неге келмейсің көп именбей.
Біздің жаққа кеттің ғой көңіл бөлмей?
Жалғыз болып жүрмін мен, жәудір тамшым
Жапырағымнан жәудіреп төгілгендей.

Зәмзәм құяр сен менің құмырамсың,
Зәмзәмімнен бір жұтсаң құнығарсың.
Кездесуге апталап келмей кетсең,
Кермек суға көлденең ұрынарсың.

Қосылмаған зәрулер кемде-кем бе?..
Ғашықтықтың ауруы меңдегенде,
Түтінін де қызғанам екі ауылдың,
Қолтықтасып төбеде көлбегенде.

ЖАҢЫЛШАҚ

Жаңылшақжан, жазық маңдай жаз сипат,
Құрғымыз кеп қиылушы ек наз сұқбат.
Тоқталған көз, оқталған сөз көп еді,
Атқан оқтай аялдамай жөнеді,
Айдарыңнан жастық желі аз сипап.

Бойжеткен шақ ерте айналды басыңнан,
Күнің толмай гүлің тұрды ашылған.

Бірақ сенің бал дәуренің аумады
Жарқ еткенде жазым қылған жасыннан.

Жібек мінез қасиетіңдей, киендей,
Көптің сөзі түртті бірақ түлендей.
Беу, сұлулық, сен де адамға сормысың,
Сиқыр болсаң көзге шыққан сүйелдей.

Қос бұрымың Торғай менен Тобылдай,
Көрген адам кеткісі жоқ шомылмай.
Жалт қарасаң жараламай жібермес,
Жанарың бар атқан мірдің оғындай.

Әй өзің де өртенгің кеп жүр ме едің,
Шоқ ерніңді сонша неге үрледің?
Сол ерінге білмедің бе талайдың
«Мылқау бір түн жалынсын» деп жүргенін?

Тәттілікті үйретпеген тәнге сен,
Тәнің сенің у да десем, бал десем,
Жарар еді-ау, жарасарын білген соң,
Астамшылық жасадың ба әлде сен.

Тағат, төзім кең маңдайда о да тұр,
Жо-жоқ сенде сұлулыққа тең ақыл.
Таразының басып кеткен бір басын,
О, махаббат, о, махаббат, о, қапыл!

ЖОҒАЛҒАН АҚША

- Дәркенжан, - деді жан көкем,

- Дәркенжан, - деді.

- Әу, - дедім.

Апыр-ай не боп қалды екен,
Дірілдей шықты сәл демім.

Көкем ғой біздің бір емес –
Иесі екі шаңырақтың.
Сұм соғыс кеше, сұм елес
Қалтқысы етіп қармақтың
Әулетімізді арбапты,
Әйтсе де жұта алмапты,
Көкемді бізге «сыйлапты»,
Көкеме «сыйлап» балдақты.

Бір әулет бес-он баламыз,
Көкем ғой біздің панамыз.
Тұлдырсыз дағы емеспіз,
Тұғырсыз дағы емеспіз,
Жетім біз және демеспіз,
Жетіліп ертең кеткен соң,
Көкеме серік боламыз!

Сол көкем менің – жан көкем,
Не айтпақ болып қалды екен.
Жалт қарай бердім жүзіне,
Жабырқау ойы бар ма екен?!

Жо... жо... жоқ,

көкем көңілді,

Өзіне-өзі сенімді.

Иінін бүгін тік ұстап,

Басқаша маған көрінді,
Басқармаға ұқсап көрінді.

Сенекке ілген селдір ау,
Торынан тамшы үзіліп,
Босаға жақта бір бұрау
Ақ балық жатты тізіліп.

«Бұл дағы біздің несібе –
Көкемнің маңдай тері-ау» - деп,
Жалғыздығымен есіме
Соңына ерген бір әулет –
Есіме сол сәт түскенмен,
Қолымда, әттең, жоқ қайрат.
Көкемді аяп іштей мен
Көрсетуші едім сыртқа айбат.

Сол кезде көкем қалтадан
Бір бума ақша суырды.
- Сендер деп, қалқам, мал табам, -
Деді де,

сәл-пәл кідірді...

Қып-қызыл қағаз жұтынып,
Қып-қызыл шоқ боп қозғандай.
Көкем де шырт-шырт түкіріп,
Санайды келіп көзді арбай.

- Беріп еді колхоз еңбеккүн,
Еңбегің жерде қалған ба?!
Мен үшін көкем жер-көктің

Ең үлкен Ері жалғанда.
- Уполминзагқа қарыз ем,
Мә, он сом, - деді, - ал, заула!

Қып-қызыл қағаз – қызыл шоқ
Қолымды қарып кеткендей.
Құйындай менің ізім жоқ
Құмдауыт жаға бетті өрлей,
Үстімде сырма көк шапан,
Қалтамда қызыл он сомдық.
Бұл байлық жұртта жоққа тән,
Ентігім қатты, еңсем тік.
Зауладым дейсің зымырап,
Бататын күнмен жарысып,
Қақпаны қақтым бір уақ
Өкпені қолға ала ұшып.
Қақпаны қақтым... қалт тоқтап,
Қалтамды қалдым қармалап.
Жүрегім қалды сәт тоқтап,
Ақша жоқ, ақша,
ал ғажап!

Ақша жоқ, ақша,
жоқ он сом,
Ал, көке, енді маған сен,
Тапқаныңды біз шашайық,
Жоғымызды бар ғып жамаушы ең.
Ұяттан жанып, қызынып,
Қылғынуға да шақ қалдым.
«Япыр-ай, - дедім кіжініп, -

Ақшаны ойлап тапқан кім?..»

Бір тілім қағаз қарыз боп,
Қамыт боп сәби мойныма,
Жолымды әрі-бері іздеп,
Жыладым үйге қайрыла.

Жан көкем даусы құлақта:

«Сендер деп, қалқам, мал табам».

...Өзіне жайлы жырақта
Туыпты жаңа Ай шалқадан.

* * *

Туыпты жаңа Ай қырынан
Сынған бір семсер шетіндей.
Шаңытады аспан шытынап,
Осынау көлдің бетіндей.

Ауыл шеті.

Аулақта.

Ымырт та түсіп келеді..
Құмарым болмай қол допқа,
Қабағым тарта береді.

- Кетемін, - дедім үйге мен,
Командир Жеңіс «жоқ» деді.
Шапанымды алдым, кимелеп
Қақпаға бергі шеттегі.

Былырғы сырма көк шапан,
Биыл да кигем үстіме.

Төзімді киім басқадан,
Киемін үш-төрт қыс, міне...

Көнетоз киім болғасын,
Қақпаны қоям белгілеп
Еңбеккүн көкем алғасын,
Кимеспін деймін енді көп.

- Кетемін, - дедім, тез іле,
- Кетпейсің, - деді командир.
- Командир болсаң, өзіңе,
Мен солдат емес, әрмен жүр.
Итеріп қалдым.

Шалт адам,
Шалқая беріп керілген.
Мен ұстап қалдым қалтадан,
Ол ұстап қалды өңірден.

Мен дағы қалдым сілкісіп,
Командир болмақ мәрт адам.
Екі ашу келіп жұлқысып,
Дар етті шапан қалтадан.

Шоқ ыршып түскен секілді,
Қып-қызыл қағаз түсті ыршып.
Көк мұзға төсеп бетімді
Құладым мен де тіл қыршып.

Құладым дағы,
жыладым,

Жыладым дейсің селкілдеп.

Жалынып Жеңіс сұрады:

- Тұрсайшы, тұршы, бол, тұр, - деп.

Жоғалған ақшаны уыстап.

Бойымнан балқып от еріп.

Адалдық туын тік ұстап,

Жығылып жаттым, көтеріп.

ЖҰМБАҚ ЗАҢ

Оң қабағыңмен қарайсың маған,

Сол қабағыңмен қарайсың маған,

Оңға басса деп ойлары.

Талай мақтаған, талай сынаған,

Жекіріп алып жағдай сұраған

Жанашырымсың қайдағы?!

Мерт бола жаздап айға атылсам мен,

Майып боп құлап ойда тұрсам мен,

Жанұшырасың сен неге?

Көрсеткім келмей, қайратым семген,

Көзімді бүркеп, ойда отым сөнген,

Жанұшырамын мен неге?!

Бөлек құрсақтан, бөлек құндақтан,

Бөлек толғатқан, бөлек дәм татқан,

Адамның неге жаны бір?

Түйсінгенменен, түсіне алмайтын

Түсіне алмасаң кісіні алдайтын

Болмыстың жұмбақ заңы бұл!

Қап, қалай?

Жастықтың беймаза күндері
Бастықты. Дауылы сиреді.
Басталды басқа өмір. Күйбеңі
секілді құмырсқа илеуі.

Әтең-ай, әттең-ай, әттең-ай,
Тез өткен сонау бір шақ қалай.
- Қош, Жастық, - дегенде тұрдым мен
Құп-қу боп шүберек, мақтадай.

Әтең-ай, әттең-ай, әттең-ай,
Кенеттен сарғайған көк тоғай.
Көркіңнен көз жазып қалғанмын
- Қап, қалай, қап, қалай, қап, қалай?

09.03.77 ж.

ҚАСЫМ АМАНЖОЛОВ КӨШЕСІ

Үлде мен бүлдедей бүркеніп бау-баққа,
У-шу қаладан іргесін салып аулаққа.
Көкорай Көктөбе бауырында,
Қасым Аманжолов көшесі жатыр тау жақта.

Кеше кешіп жүргенде ақын қиялға,
Тыншу, тар көшеге... Қасым сияр ма?
Есіп-егіліп, тасып төгіліп жырдың рухы
Сілтідей тындырып сілтер ед қиянға.

Екпіндеп келіп жарысып,
Жағаға соққан толқынша,
Кіндігін жердің суырып,
Кетердей және елірсе.
Қойшының үйі буынып,
Не лаж етпек, сеніңше?..

Жабындысы жоқ жапанда
Жұлынған сондай жел көрсен,
Қорықпай-ақ қой,
одан да
Қаттырақ соқсын, дем бер, сен.

Моп-момын, маңғаз күйінде,
Мыңқ етпей бәрін өткерген.
Қойшының қоңыр үйінде
Дауылды, желді көп көргем.

...Кереге сәл-пәл ырғалып,
Шайқалып кетсе бір уық.
Шаңырақтан шешем құрды алып,
Жалғайтын еді жүгіріп.

Қарыстай құрға көлденең
Қайқайтып сосын жүк тиер.
- Қайтеді, тәйірі, жел деген,
Қара жер сенен мықты, - дер

Соғады сыртта долы күй,
Күшеніп келіп, күпті боп...

Құйысқаны берік қоңыр үй
Табанын жерге тік тіреп.

Апталап дауыл ұрғанда,
Иіні түсіп еңкеймей,
Табаны жерде тұрғанда,
Тапжылмайтұғын Антейдей.

* * *

Көлдерім, көк жайлауларым,
Сағынып сендерді ойладым.
Бірғайлы белдерді ойладым,
Бірғалған көлдерді ойладым.
Біңыршағы айналып жатқан
Біраңды жерлерді ойладым.
Құйысқанын көтеріп соққан
Блаңды желдерді ойладым.

Шық сіңген қара оттарыңнан
Қара мал күйіс қайырған,
Мүк сіңген қабақтарыңнан
Мүңкіп бір иіс жайылған
Құйқалы қырларды ойладым.

Қоғажай нуларға қонған,
Мамажай мамыр құстарым,
Сәскелік шулардан аман
Сәтінде қолымда ұстадым,
Момын құс сендерді ойладым.

Кірпігім айқасып кетті,
Көбірек ойланып тұрып,
Сағыныш шаршатқаның ба?..
Анау жыл қой бағып жүріп,
Осылай тұратын едім,
Астана аңсатқанында...

КҮДІК

Ерке қалқам, еркін қалқам, жан қалқам,
Елдің бәрі бір өзіңе болған таң.
Сұлулықтың сиқырына сендегі
Сұқтанамын, сескенемін, мен қорқам.

Ал сен болсаң, әлі көзсіз батырсың,
Жүрек ойы – қас-қағым сәт, қапыл сын.
Оны бірақ ойлайды ма – он жеті,
Он жеті тек сезімдерін сапырсын.

Сапыр да, жүз сезіміңнің селіне,
Сұлулық бір жастық шақтың желі де.
Өз желіңнен көтерілген дауылмен
Өр теңізге жетелеші мені де.

МӨР

Мен сені ұмытпаймын, Мерекетай,
Үйіңнен арылмайтын береке ұдай.
Сен бізбен асық ойнап, күрке тігіп,
Бірақ та ойнамадың неге топай?

Мен сені ұмытпаймын, Мерекетай,
Бір үйдің бозтайлағы ең, ерке тотай.
Сен енді қыздарменен суға кеттің,
Асып ап, иінағашқа тең тобатай.

Мен сені ұмытпаймын, Мерекетай,
Толыстың Торғайда өскен төре талдай.
Талайлар тамсанатын «бәрекелді-ай,
Қай үйге қонар, - деп, бұл қараторғай».

Мен сені ұмытпаймын, Мерекетай,
Оқталдым сөз айтқым кеп неге талай.
Жанарың жарқ еткенде айбалтадай,
Жүрекке тие жаздап қалған талай.

Жеңіспен бірге туған Мереке қыз,
Екеуміз ай-күні бір тел екенбіз.
Амал жоқ, оянбаған махаббатқа
Елесін балалықтың мөр етеміз.

ӨЗЕНДЕР

Көктем,
Көлдер ұлғайып қырды асып кетіпті,
Белдер ырғалып гүл басып кетіпті.
Дүние дін аман.
Төбеде шөкім бұлт та жоқ,
Шалғында шашырап жылаған
Жетім шық та жоқ.
Бейбіт бір күнге

Сүйінші сұраған баладай,
Сәскеде сағым жүгірді,
Сіңірдей созылған қайың, қарағай.
Ақиық аспан-ау,
Жұтады лағыл нұрыңды
Жарым көңілдей – жасамыс ағаш та
Жапырақ жарады, жарықтық!
Тобыл да тасиды,
Ойыл да тасиды,
Тасиды Талас та
Арнасын қарық қып,
Алқабын су шықса, арық қып.
Өзендер шалқиды шабыты бір келген мезгілде
Шалшық сулардың шауқатын бетіне салық қып.

Мен де тасимын,
Сен де тасисың.
Бәріміз тасимыз,
Табиғат берген қауқармен

Мен – қапыл өзенмін,
Сен – бақыл өзенсің.
Мен келте көктемде
Тулап ағамын.
Кемерді бұзып
Жеткен жерімді
Суға маламын.

Сен баяу ағасың,
Жайлап ағасың,

Өзіңді-өзің іркіп ағасың,
Кілкіп ағасың
Он рет ойлап ағасың
Суыңды шашау шығармай,
Кемерді бойлап ағасың.
Саған күнә ма,
Таңдайы кепкенге тамшы сыйласаң?
Өзіңнің көктемнің келгенде қуанбай,
Өзіңнің жазың өткенде суалмай,
Қайда барасың,
Қайда барасың
Құрдымға құймасаң?

ӨЛПАРА НАЙЗАҒАЙЫ

Наурыз бенен өліарасы сәуірдің
Сілкінетін кезі көктем – дәуірдің.
Қоңыр төске қонар кезі ауылдың,
Қунар кезі көктем күткен қауымның.

Сәби таңның сәулесімен жылт еткен,
Қаулар кезі қызғалдақтың қылт еткен.
Саумал кезі – шарасында сулардың,
Самал кезі – жел қанаты үлп еткен.

Сондай шақта, сонау ауыл сыртында
Шырқ айналған жаңа маусым бұлтында,
Бір найзағай келе жатты тұтанып,
Көк аспанның көк етін бір жыртуға.

Көк көлдердің селт еткізіп өзін бір,

Көк белдердің ашқызуға көзін бір.
Көк жасылдау, бояуы аздау дүниеде
Оянсын деп басқа бояу – сезім дүр,
Өртенуге қияды екен өзін бір.

Содан кейін кемел көктем құлпырар,
Сансыз бұлақ өзді-өзінше бұлқынар.
Қыршын – жасын пір тұлғасын жер көміп,

Өлара өтер...

Өлкемізге гүл тұнар.

* * *

Сабаңа түсіп кей шақта,
Санана түсіп күллі жүк.
Зауқың да шаппай еш затқа
Аулаққа қашар нұрлы үміт.

Сіркең де суды көтермей,
Сезім де тумай сібірлеп.
Өз тәнің бейне бөтендей,
Жүрегің ғана дірілдеп

Жорғалап, жүйткіп, шаба алмай
Жүйкеңді бір жүк иықтап,
Қатты ұйықтап қалған адамдай
Көрпесін қымтап, тұйықтап.

Сағынып думан шақты құр,
Марғау да мақау мынау ой.

Күрсіне де алмай қатты бір,
Түршіге де алмай тұла бой.

Жүретін кезің зәуде бір.
Бола ма, бауырым, басыңда .
Болмай ма, айтшы, әлде бұл,
Әлде бұл біздің ғасырда.

Мен өзім мұндай шақтарға,
Арада тұра кезігем.
Тағдыр бір сілкіп қаққанда,
Тазарған жандай сезінем.

СОҢАУ ЖЫЛҒЫ ІЦІР

Он екі перне қарағай,
Сөйлейтін еді сұңқылдап.
Сөйлеген кезде сұңқылдап,
Қиссасын әкем айтатын.
Қайырған аттай құр-құрлап,
Күйлердің басы қайтатын.
Дүниеде барын байқатып,
Самалға дауысын шайқатып,
Созатын еді шайлатып..
Созатын еді көңіл сәл,
Салқындау сазды ой батып...
Буынсыз саусақ ойнатып,
Сүйексіз көмей сайратып.
Отырған кезде қара шал,
Қараша үй алдын тойлатып.
Жер ошақ жақта апам жүр

Кеш сауған сүтін қайнатып.

...Бара жатты сол кезде

Томсарып толық ай батып.

ТАЛАН

Машинасы, тракторы жоқ тегі,

Біздің ауыл темір жолдан шеткері.

Біз көрген зат қарт ұстаның көрігі.

Төрт кластық алыс ауыл мектебі.

Дүние – жұмбақ,

біз әлі де баламыз,

Дүние бізге әлі ертеқ, әлі аңыз.

Шал-шауқан сау, әйелдер сау,

кемтар боп

Ал соғыстан қайтқан әке, ағамыз.

Соғыс дейді,

айтпайды ғой ел текке,

Еріккеннен қан төге ме ер текке.

Неге бұлар сап-сау болып келмеген

Ертөстіктей біз естіген ертеқте.

Жауды жеңсін.

Біз жеңісті қалаймыз,

«Жар астында жау десе»... жалт қараймыз.

Жауыздықтың білмей жатып не екенін,

Сол бір сөзге елеңдедік талай біз.

Ұлы өмірдің әліппесін замана,

Жаңа ұсынған бәрі жұмбақ санаға.
Мектеп барды тың көтерген жылы сол
Соғыс біткен жылы туған бала да..

...Сол ауылға темір жолдан шеткері,
Темір тұлпар лек-лек жеткені .
Қазақ жері тың көтерген құтты жыл –
Мың тоғыз жүз елу төрттің көктемі.

Тың көтерген жылы біздің санаға,
Сәуле шаша бастады ғой замана.
Тумай жатып ғасырдың қос бақыты,
Тап келген – біз, таландымыз,
                                талан, ә!..

* * *

Таудан тұрған бұлт жаумай тына ма,
Жасауыл-жел айдап, аумай тына ма?
Қайырлы көктемнің найзағай, нөсері
Жомарт жаздарға – сияпат, сыбаға!

Найзағай ойнайды, ойқастап от шашып,
Тына қап...

                        бұлттарды сынап ап,

  тоқырап, тоқтасып,

Құлап құбылаға барады қызыл күн
Шапақ сәулесін кіреуке тот басып.

Таудың мұнары төмен жылысып,
Қарағай қалтырап, қалқып бу ұшып.

Тауға төгіліп,
тасқа соғылып, сүбесі сөгіліп,
Беу бұлттар-ай...
бұл жақтан кетеді-ау, суысып...

ТОҒАН

Торғай тасып,
«Ұрыөткелден» өтерде,
Сонау жылы сасқан екем бекерге.
Апыл-ғұпыл шыға келсем адырға,
Арғы иінде тоған жатыр көтерме.

Өзенді енді өтем-ау деп айналып,
Шабдар атты салып қап ем, сайланып.
Жолың болғыр, жол қысқарды-ау дедім де,
Неге салған, тұрмын соны ойланып.

«Сарыөзекке» су шықсын деп салған ба,
Қаракөлге ну шықсын деп салған ба?
Торғай - өзен құюшы еді құрдымға
Су қадірін жұрт ұқсын деп салған ба?

Жайқын жазық су қаптаған бар аймақ,
Тұрып қалдым жан-жағыма қарайлап.
Және ойлаймын қапыл келіп өзенге,
Тоған болмай, қойып кетсем не болмақ?..

Қашан салған, кім салғызған бұл тоған,
Құрдым анау – арадары бір табан.
Жақын салған, батыл салған!

Өзенді

тұсадың деп ұрыспас-ау жұрт оған.

ТӨЛЕУТАЙДЫҢ ТӨРТ ҚЫЗЫ

Соғыс бітіп, солдат келіп жатқан кез,
Ел мейрамға, ен мейрамға батқан кез.
Бізге көрші Төлеутайдың төрт қызы,
Бойжеткен кез шеттерінен боп кербез.

Он сегіз бен жиырма бестің арасы,
Төртеуінің тетелес жас шамасы.
Бірін-бірі жетілмей ме жетелеп,
Қатар өскен қыз баланың санасы.

Әрі соғыс,
бес жыл көрген қайғы да,
Ерте оятып есейтпеске қойды ма?..
Жұрт айтатын: «Кетпей ме енді, қашанғы
Төлеутайдың мінбек бұлар мойнына».

Ал Төлеутай:

- Оттамасын ел түге,
Не істесе де өздерінің еркіне..
Жетем, - дейтін,- төрт ботамды төбеме
Көтерем, - деп, соғыста айтқан сертіме.

- Балаң нешеу? – десе, Төкең мақтанып,
Төртеу деуге тұрады ылғи оқталып.
Кейде бірақ өкінетін өлердей:

- Төртеуі де нашар бала, - деп қалып.

Құнықпаған, құмартпаған түсімге,
Ағаш ұста мықты Төкең ісінде.
Сондықтан да төрт бойжеткен әзірге
Төрт көнетоз бөз көйлектің ішінде.

Төкең кейде трофей ішіп лепіріп,
Соғысты айтып демінен бір от ұрып,
Келген кезде кемпіріне кейитін:
«Біздің Ұлдай қалды ғой, - деп, - отырып».

Одан соңғы Ұлжаны мен Ұлмекен,
Біп-биязы, мінезі жоқ бір бөтен.
Жаутаң-жаутаң қарайды апаларына,
Бақты байлап, жол ашпай сол жүр ме екен?..

Кенже қызы, сайтан алғыр, Ұлбала,
Сайтан алғыр, қарайды бір ұрлана.
Әке-шеше, апалардан сытылып,
«Ақсүйекке» сол кетеді түн бола.

Сайтан алғыр, қылығы оның құйындай,
Қарамайды-ау, қадалмай да қиылмай.
Төлеутайдың шаңырағына кенже қыз
Табиғаттың тартқан оқшау сыйындай.

Төрт-бес рет құда келді бұл үйге
Тілек айтып сөз келгенде иінге.

Келді бәрі,

кетті бәрі, дәмесі –

Кеже қыз боп бүлкілдеген бүйірде.

Үлкен қызға қалды отызың жуық кеп,

Орғаншылар жігіттерді жіліктеп,

Санағанмен,

жиырма мен отыздың

Ортасында жібі түзу жігіт жоқ.

Біреу шолақ, біреу молақ, бірі ақсақ,

Күйеу іздеп қызға әдет жоқ қыр аспақ.

Жегідей жеп бітті Төкең кемпірін,

Абысын-ажын сөзге келсе тілі ащы-ақ.

...Жер ошақтан тік-тік түтін көкті іреп,

Мамыражай тағы бір кеш жетті кеп.

Сол кезде ауыл, бүкіл ауыл шу етті:

- Төлеутайдың қызы қашып кетті, - деп.

- Қай қыз екен?

- Кімге қашқан?..

- О, тәңірі-ай...

Ата-анадан кеткені ме бата алмай?

- Ойбай әлгі Ақсайдағы шолақ қол,

Әйелі өлген Сапарбай ше, Сапарбай...

- Беу, бейшара-ай, бағын босқа байлапты,

Бай алмаса қайтсін енді бейбақты.

Біреу күліп, біреулері мүсіркеп,

Қызыл сөзді қыздырмалап ел жатты.

Жай түскендей Төкең сонда үйіне,

Қамшыны алып кемпіріне үйіре:

- Қараң батқыр,

батыр қараларыңды,-

Деді ол алғаш, қыздарына күйіне.

Құс мылтығын керегеге асулы

Ала ұмтылды.

«Кім, кім мені басынды?..

Сүйегіме таңба салған екенсің,

Жалғыз оқпен жоқ етейін басыңды!..

Басынғанның өлейін мен қолынан,

Ұрттап қана ішейін мен қанынан».

Ауыл сырты – Ақсай жаққа жүгірді ол,

Бүкіл ауыл жүгірді оның соңынан...

Көп ұзамай Ұлжан менен Ұлмекен

Кетті олар да басқа жұртқа бір бөтен.

«Күйеулері – жарымжан» деп жатты ел,

Бұл ойлады: «бәрін тағдыр, бақ білер,

Білер өзі, кімнен төмен, кімге тең».

Кетті үшеуі бір-біріне ұласа,

Соңғыларға шамданған жоқ бұл аса.

Басу айтып уататын болды енді,

Кемпірі мен кенже қызы жыласа.

Келер жылы күйеуімен келді Ұлдай,
Қолдарында ұлдары бар балғындай.
«Сүйегіне таңба салған» қызының
Сүйіп ұлын Төкең мейірін кандырды-ай...

Ғайып болып қапа көңіл бұлтаңы,
Қос күйеуін қарсы ап жатты бұл тағы.
Күбірледі: «Күйеулерім соғысқа
Берді, берсе аяқ, қолын – намыс па?
Ал әйтпесе – жігіттердің сұлтаны».

Ал, айтпақшы,
сайтан алғыр кенже қыз,
- Әке, енді бағым байлай көрмеңіз,
Оқимын, - деп, кетіп еді қалаға,
Оралғанын естімедік елге біз.

* * *

Серікке

Шалғындар әбден орылып, орны қалған мезгілде,
Шашадан шыққа малынып, қоңыр қырларды кездің бе?
Тозбаған жердің топырағы жатыр ма екен бозарып,
Туған жерінді осы сәт сағынғаныңды сездің бе?!

«Айнакөл» жақтан алқынып, жел соққан кезде бір бұла,
«Жалғызжиденің» бұтағын сілкілеп барып тынды ма?
Шиырлап әкең кеткен соң алақандай бір сор құмды,
Құйындап көп жыл өткен соң табаның басып тұрды ма?

Арасында сен тұрдың ба күп-күрең тобылғылардың,
Баяғы таныс бозторғай берді ме шырқап сұңғыла.

Табаның басып тұрды ма қапшықпен апаң қи терген,
Кебісі тозған үйкелген, үр жаңа жап-жас қырды да.

Жанарың ғашық тұрды ма, қадалып күздің кешіне,
Көзіңнен бұл-бұл ұшқандай балалық түсіп есіңе.
Қанаты қатқан қос үйрек, қол созым көлге қош айтып,
Қатарласа ұшты есіле, қарадың неге тесіле?!.

1968 ж.

ЫҢҒАЙ-АУ

Ыңғай да, ыңғай, ыңғай ән,
Бірғағың сенің кімге аян.
Шымшыған үні шымбайдан
Сыздаған іштен мұнды айдап,
Артыңда қалған күнді ойлап,
Айтылмай қалған сырды ойлап.
Қозыға теліп өзіңді
Керек-ақ болып бір Баян.
Қуантып құнан сезімді
Қуғандай қырдан ор қоян.
Ыңыранып бастап, ырғалып
Рабайда біреу айтпаса,
Ынтықтыра ма мұндай ән.
Ыңғай да, ыңғай, ыңғай ән,
Сусыған қызыл құмдай ән.
Сағынған кезде сарғайып
Бойыңды басқан мұндай ән.
Бұйырған белдің шөбіндей,
Бұйырған пәлен мың бояу
Бұйығы көңіл еміндей
Булыққан сезім жүрді ояу.

...Ыңғай да, ыңғай, ыңғайға,
Ынтықса салып тынбай ма?
Көп жылға көңіл жасарып,
Көп ойдан әлпет қасарып,
Салғым кеп отыр «Ыңғайға».
Шашбауын бірақ көтеріп,
Шығандап шығар үн қайда?!.
1968 ж.